

Maatschappelijke Effecten van Gaswinning

Tom Postmes, Rijksuniversiteit Groningen

Coördinator Kenniscentrum Aardbevingen en Duurzame Ontwikkeling, Hoogleraar Sociale Psychologie

In het Ontwerpbesluit Gaswinning Groningen geeft de Minister van Economische Zaken aan welke inspanning er wordt verricht op gebied van de maatschappelijke effecten voor inwoners. Dit stuk geeft toelichting. Mijn conclusies zijn:

1. Schade door gaswinning gaat gepaard met *zeer ernstige* aantasting van de ervaren veiligheid in huis
2. Schade door gaswinning gaat gepaard met *ernstige* aantasting van de volksgezondheid
3. Hier gaat om forse tot grote effecten die een grote groep treffen (90.000 getroffen met een jaarlijkse toename van 20.000 tot 30.000).
4. Er moet meer aandacht worden besteed aan de materiële, immateriële en morele maatschappelijke gevolgen van gaswinning. In vergelijking met de grote aandacht voor geologische en bouwtechnische vragen is sprake van scheefgroei: maatschappelijke effecten op lange termijn moeten urgent in kaart gebracht.

Resultaten van het onderzoek “Gronings Perspectief”

Achtergrond: Dit is een samenwerkingsverband tussen onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen, de afdeling Onderzoek en Statistiek van de gemeente Groningen en de GGD Groningen. Het onderzoek wordt begeleid door een brede commissie waarin onder meer NCG, provincie, gemeenten, Veiligheidsregio Groningen, GGD Groningen, Vereniging Groninger Dorpen en Groninger Bodem Beweging vertegenwoordigd zijn. Onze doelstelling is om gevolgen van gaswinning in kaart te brengen voor gezondheid, ervaren veiligheid en toekomstperspectief. Daartoe hebben we een panel samengesteld van plm. 4500 Groningers uit de hele provincie. Dit stelt ons in staat om vergelijkingen te maken tussen gebieden en personen met aardbevingsschade en een “controlegroep” van gebieden en personen zonder schade. Hierdoor zijn robuuste conclusies mogelijk over de impact van aardbevingsschade voor inwoners. Zie voor publicaties www.groningsperspectief.nl

Omvang probleem: In de beeldvorming leidt gaswinning tot materiële schade binnen scherpe contouren. Dat beeld is onjuist. Van de 570.000 Groningers wonen er 410.000 in een postcodegebied met erkende aardbevingsschade door gaswinning. Van hen heeft 90.000 erkende schade en zijn plm. 15.000 meerdere malen getroffen. Gaswinning heeft nadelige gevolgen in vrijwel de hele provincie Groningen.¹ Die gevolgen zijn niet alleen materieel.

Gevolgen voor veiligheidsbeleving: Schade door gaswinning gaat gepaard met een **zeer ernstige aantasting van de ervaren veiligheid**. In de “controlegroep” (mensen zonder schade buiten het schadegebied) voelt 85% zich veilig of zeer veilig in de eigen woning. Onder mensen die 1x schade hebben gehad is dat 60%. Na meervoudige schade voelt slechts 38% zich (zeer) veilig. Deze ernstige aantasting van de veiligheidsbeleving treft alle lagen van de bevolking, ongeacht leeftijd, opleidingsniveau, werk- of woonstatus, etc.

Er is een schijnbare tegenstelling tussen de verwachting dat honderden of duizenden² woningen versterkt moeten worden en het grote aantal mensen dat zich onveilig *voelt* (vele tienduizenden). In onze ogen is hier geen sprake van massahysterie. Slechts een kleine groep

¹ Alsmede in Drenthe en wellicht ook Friesland en Duitsland; gebieden die niet in ons onderzoek zijn opgenomen

² NAM Hazard and Risk Assessment, November 2015; NAM Winningsplan, April 2016.

denkt dat het eigen leven acuut gevaar loopt. Men verwacht (ernstige) schade en men verwacht zware bevingen. Dat is niet vreemd: binnen de risicomodellen van NAM en KNMI zijn catastrofale calamiteiten zeer goed mogelijk. Bewoners zien dat panden in hun buurt ontruimd moeten worden omdat ze onveilig zijn. Zij maken zich zorgen over risico's die in besluitvorming onvoldoende of niet worden meegewogen, zoals de aantasting van structurele veiligheid door vele lichte aardbevingen (waardoor ook een storm fataal kan zijn) en risico's door beschadiging aan infrastructuur, dijken en/of industrie. Dit zijn reële zorgen.

Gevolgen voor volksgezondheid: Schade gaat gepaard met een **ernstige aantasting van de volksgezondheid**. Dit treft bewoners van het aardbevingsgebied in het algemeen en mensen met meervoudige schade in het bijzonder. Men rapporteert meer stressgerelateerde gezondheidsklachten, psychische ongezondheid, regelmatig huisartsenbezoek en (bij mensen met meervoudige schade) een minder goede ervaren gezondheid. In gebieden met 50% schade is het geschatte risico 24% tot 37% hoger. Onder personen met meervoudige schade is het geschatte risico 31% tot 85% hoger. Van de 90.000 inwoners met schade zijn er “normaal” 6.500 geestelijk ongezond, nu zijn dat er naar schatting 2.000 meer. Normaal hebben 9.000 mensen last van stressgerelateerde gezondheidsklachten, nu zijn dat er 3.000 meer. Als we alle gezondheidsrisico's combineren dan is het aantal personen dat slecht “scoort” op een of meerdere indicatoren van gezondheid plm. 4.600 hoger dan normaal.

De toename in ongezondheid hangt sterk samen met de ervaren onveiligheid. Emoties die hierbij een rol spelen zijn verlies van controle, boosheid en zorgen over de toekomst. De sociale cohesie van buurten en dorpen kan een “buffer” zijn voor gezondheidsproblemen. De overgrote meerderheid van Groningers blijft sterk gehecht aan hun woonplaats en is tevreden er te wonen.³ Dat biedt perspectief voor de toekomst.

Aanbevelingen: Ons rapport bevat een serie aanbevelingen.⁴ De kern van onze analyse is dat deze problemen niet verbeteren tenzij verantwoordelijke overheden en bedrijven in woord en daad zorg dragen voor het welzijn van Groningers. Aanpak van het probleem kan enerzijds door het aantal nieuwe schadegevallen drastisch te beperken, anderzijds door een meersporenbeleid te voeren om gerezen problemen te verzachten.

Maatschappelijke effecten: De visie van het Kenniscentrum Aardbevingen en Duurzame Ontwikkeling

Naast dit onderzoek ben ik coördinator van het Kenniscentrum Aardbevingen en Duurzame Ontwikkeling (KADO) van de Rijksuniversiteit Groningen. Onderzoekers uit alle faculteiten hebben de afgelopen maanden, samen met bewoners, overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties, de reikwijdte van de maatschappelijke effecten in kaart gebracht.⁵

De risicobeoordeling en besluitvorming richtte zich tot voor kort vrijwel uitsluitend op het voorkomen van dodelijke ongevallen. Schade is, in die benadering, niet meer dan een vorm

³ Het woningmarktonderzoek van OTB Delft (Boelhouwer et al., 2016) suggereert dat woontevredenheid lager is in het gebied met een “toxische mix” van krimp en schade. Als wij hun methode hanteren (een analyse op niveau van gemeenten) zien we een vergelijkbaar beeld. De gecombineerde invloed van krimp en schade verdient nader onderzoek.

⁴ <https://www.groningsperspectief.nl/wp-content/uploads/2016/07/Rapport-Gronings-Perspectief-1.pdf>

⁵ www.kado-groningen.nl

van “hinder” die door schade-afhandeling kan worden verholpen. KADO is van mening dat materiële schade aan muren en fundamenteën van gebouwen verstrekkende maatschappelijke gevolgen heeft: hier wordt schade toegebracht aan het fundament van mensen. Wij constateren dat een breed scala van immateriële zaken op de tocht staan. Dit zijn zaken van fundamenteel belang voor mensen en voor de regio, op korte én lange termijn: vertrouwen in de betrouwbaarheid van overheid en bedrijfsleven, een veilige woning, toekomstperspectief, gezondheid, cultureel erfgoed, fysieke en maatschappelijke infrastructuur en economische stabiliteit. Daarnaast is er morele schade voor overheid en volksvertegenwoordiging.

Op dit moment zijn er slechts losstaande onderzoeken naar aspecten van deze brede agenda. Zo weten we een en ander van waardedaling, van de aantasting van het woongenot, van toegenomen ongenoegen en wantrouwen.⁶ Het beleid ten aanzien van veiligheid schoot tekort.⁷ Hieraan voegt ons onderzoek “Gronings perspectief” toe dat schade afbreuk doet aan veiligheidsbeleving en gezondheid. Toch blijft de totale omvang en reikwijdte van de materiële, immateriële en morele maatschappelijke gevolgen grotendeels onbekend: er is geen programmatisch overzicht. Ook liggen er zeer urgente vraagstukken over het borgen van een basaal veiligheidsgevoel, het herstel van ervaren rechtsongelijkheid en van vertrouwen in overheden en toekomstperspectief.

Op dit moment gaat de meeste aandacht, tijd en geld echter naar modellen en metingen van geologische en bouwtechnische aard. Hier is absoluut sprake van scheefgroei. Wij adviseren dit met spoed in evenwicht te brengen. Een goed overzicht van de omvang en reikwijdte van de maatschappelijke gevolgen van de gaswinning (materieel, immaterieel en moreel) lijkt ons essentieel voor regering en Tweede Kamer om weloverwogen keuzes te maken. Een goed overzicht is onmisbaar om de toekomst van de regio en haar inwoners te borgen.

⁶ Over waardedaling zie onder meer Bosker et al. (2016), CBS (2015), de Kam (2016). Over de woningmarkt zie Boelhouwer et al. (2016). Over vertrouwen zie Hoekstra et al. (2015).

⁷ Onderzoeksraad voor Veiligheid (2015).